

2000 YILINA DOĞRU
SANATLAR
SEMPOZYUMU

THE SYMPOSIUM OF
ARTS TOWARDS THE
YEAR OF 2000

ATATÜRK İLKELERİ IŞIĞINDA SANAT YÖNETİMİ
VE POLİTİKAMIZIN TEMELLERİ

İnal CEM AŞKUN Prof.Dr.

*Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi
Sinema ve Televizyon Yüksek Okulu -ESKİŞEHİR*

İSTANBUL DEVLET GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ
24 - 28 EKİM 1977 /İSTANBUL

D. baş no = 319

Yer no = 312

ÇEKÜL KÜTÜPHANESİ

DEMİRBAŞ NO. *06319*

SINIFLAMA NO.

06312

BAĞIŞCI

GELİŞ TARİHİ

2000 Yılına Doğru Sanat olgusunun, çeşitli yön ve gelişmeleriyle ele alındığı böyle bir Sempozyumda, kuşkusuz önemli bir konu da, özellikle toplumumuz açısından, sanat çalışmalarında tutulacak yolun, bilinen adıyla politikanın ne olacağıdır.

Özünde, sanatta tutulacak yolun belirlenmesi, düşüncelere ve sanatın yapısına ters düşebilir. Hepimiz biliyoruz ki, sanat özgürlük ister. Sanatçı dilediği yolu tutturur, tutturabilmelidir de. Ancak, şurası da bir gerçektir ki, tarih boyunca sanat dünyası, sanatın her türlü "sahte" ürün, davranış, kimlik ve kişiliklerinden çok zarar görmüş, sık sık yozlaşma olgusuyla karşı karşıya kalmıştır. Başka deyişle sanat, çeşitli amaçlar için, salt sanatçı duyarlılığının çok ötesinde, birtakım girişimlere "alet" edilme olaylarını yaşamıştır, zaman zaman yaşayacaktır da. Sanatı ve sanatçıyı korumak, sanatın eğitimini amaçtan yoksun bırakmamak; insanlığın, toplumun sanat gerçeğiyle yalnız kalmasını sağlamak için, her ulusun kendine özgü, güçlü bir sanat politikasını yönetime getirmesi zorunludur.

Aslında yönetim, sanatla karşılaştığı her örgütsel yapıda onu; planlama, örgütleme, yürütme, uyumlama (koordine etme), denetleme, yetiştirme şeklinde bilinen evrensel işlevleri içine alır. Bunu yaparken de, amacında ya açık, ya kapalı, ya da içten pazarlıklıdır. Eğer yönetimin sanatla ilişkileri belli politika temellerine oturtulamazsa, sanat ve sanatçının yönetimin çok kötü, belki de çirkin amaçlarına "alet" olma, yapısal bozulmaya uğrama tehlikesi başgösterir. Sanatın özgürlüğe olan doğal bağlılığı, yönetimin ona sorumsuzca karışmasına yol açan bir talihsizliği de beraberinde getirmektedir. Günümüzde de, 2000 yılında da, ileriki yıllarda da, sanatın en önemli yönetim sorunu, onun özgürlükle bağlılığının korunması, kapısının sanatçılara açık, "siyasetçilere" kapalı tutulmasıdır.

Sanatı bir ulusun yaşam damarlarından biri olarak gören, gerek düşünceleri, gerek tutumunda ona büyük önem veren ATATÜRK; Cumhuriyetin temeline koyduğu altı ana ilke ışığında sanatın yönetimini ve dayanacağı politikayı yorumlamış, bunun devingenliğini (dinamizmini) gelecek kuşakların öngörü ve çabalarına bırakmıştır. Günümüzde sanatın topluma bağıntısında işlev gören yönetim düzeneklerinde (mekanizmalarında) birtakım aksamlar, saptırıcı eylem ve tutumlar görülüyor. Başka deyişle, ulus olarak sanat çalışmalarımızı belli yönetim modellerine kavuşturamıyorsak, bunun nedenini, çokluk konularında olduğu gibi, burada da elimizdeki sağlam politika kurucu ilkeleri kullanmamamızda aramak gerekir.

Cumhuriyeti ve içindeki toplumsal yaşamı, cumhuriyetçilik, ulusçuluk, devletçilik, halkçılık, layiklik, devrimcilik olmak üzere altı temel ilkede yorumlayıp, toplumsal işlevlerin söz konusu ilkeler doğrultusunda yapılanmasını öngören ATATÜRK, kuşkusuz, toplumdan ve onun insanından ayrı düşünülemez sanatın yönetimi ile politikasını da doğal olarak böyle bir çerçeve içinde düşünmüş; önder, devlet adamı ve aydın kimlikleriyle, sanatı bu altı açıdan görmüştür. Tutumu kişisel değil, kuruculuğunu yaptığı Cumhuriyetin temel ilkeleriyle uyumlu, yapısal bir tavrıdır. Bu tavrı, toplumumuzdaki orunu ne olursa olsun, herkesin benimseyip öğrenmesi, geliştirmesi gerekir; kuşkusuz Cumhuriyeti Atatürkçü yapıyla görüp anlayabiliyorsa.

Toplumda sanat çalışmalarının ister kişisel, ister grup ya da örgütsel düzeylerde olsun; yönetimin altı işlevine göre planlanması, örgütlenmesi, yürütülmesi, uyulanması, denetlenmesi ve sanatçıların yetiştirilmesi, aşağıda özetle değineceğimiz altı temel ilkeye göre düzenlenecektir.

SANAT VE CUMHURİYETÇİLİK

Cumhuriyetçilik, sanatın yasal yönünü biçimsel açıdan bir parlamento gerçeğine bağlarken; özünü "demokrasi" kavramına bağlamaktadır. Demokrasi, sanatın doğal gereksinmesi olan özgürlüğü, açık tartışma ve eleştiri ortamını ona sağlayan en sağlıklı yönetim biçimini oluşturmaktadır. Toplum yapımızda cumhuriyetçilik ilkesi, sadece yasa çıkarma yetkisini verdiği parlamentoyu gerçi "milli iradenin" temsilcisi saymakta ise de, günümüzde "milli irade" kavramının çok ötesine geçen çağdaş kamuoyu kavramı ve olgusu karşısında, parlamento yasa çıkarma yetkisini artık dilediği gibi kullanamama, giderek çıkardığı yasaları Anayasa Mahkemesinin denetiminden de geçirme durumunda kalmaktadır. Kaldı ki, gerek parlamento, gerek hükümet organlarının, özerk baskı gruplarıyla (ordu, üniversite, akademi, adalet, basın), öteki çıkar grupları ve örgütlerin sürekli etkisi altında bulunmaları, cumhuriyetin yapısında demokratik süreçlerin ve düzeneklerin (mekanizmaların) hızlı gelişmesine yol açmaktadır. Böyle bir ortamda artık sanatı baskı altına alıp, onu özgürlüğünden yoksun kılmanın hiçbir anlamı olmaz. Yoksa, sanat ve sanatçı yönetimin dar ya da çıkarıcı amaç, anlayış ile kalıpları içinde kalacaktır ki demokrasiyi zedeleyen, onun özünü bozan böyle bir tutum, herşeyden önce cumhuriyetçilik ilkesine ters düşecektir. Çoğulcu demokratik yapıya girmiş bir toplumda, yönetimin sanata karşı sorumluluğu; onu her türlü baskı ve kısıtlamalardan kurtarıp, kendisini besleyen özgürlüğü hiçbir sınır saptamadan ona sağlamaktır. Böyle bir politikada, gerçek sanat ürünlerinin üzerine "sansür" baskısını koymanın anlamı olmayacak, çünkü söz konusu tutum cumhuriyetçilik ilkesiyle bağdaşmayacaktır.

SANAT VE ULUŞÇULUK

Toplumumuzda sanatın ve sanatçının ulusal yapıdan kaynaklanması, evrensel sanat olayı içinde kendi sanatımızın belli bir kişilikle ortaya çıkıp, ona yine bu kişilikle katkıda bulunmasında önemli bir rol oynayacaktır.

Sanatta ulusçuluk, bir yandan sanatçıyı "taklit" ve "özentiden" ileri gitmeyen bozuk ürünleri yaratmaktan kurtarıırken; ulusçuluk ilkesinin içerdiği amaç, tarih, dil birliği öğelerini birleştirip, topluma ulus olma bilincini de getirmektedir. Ulusal özelliklerden soyutlanmış sanatın, gerek toplum içinde, gerek evrensel düzeyde kök salması, işlevsel etkinliğini sürdürmesi olanak dışı kalmaktadır.

SANAT VE DEVLETÇİLİK

Toplumun yaşamsal bir işlevi olarak, devletin sanatı koruması ve gelişmesi için her türlü önlemi alması, devletçilik ilkesinin gereği olmaktadır.

Devlet sanat politikasını düzenlerken, öteki beş ilkeyle tutarlı bir tavrı benimsemesi temel koşuldur. Burada özen gösterilmesi gereken nokta, devletin hangi yönetim organlarıyla sanatı destekleyeceğinin çok iyi saptanmasıdır. Özellikle devletin sanat politikasının, hükümet denetimine başka deyişle bir takım bakanlıklara bırakılması, Cumhuriyet tarihimizde üzücü ve olumsuz etkilerinin görüldüğü, çeşitli olaylara yol açmıştır, açmaktadır da. Devlet yönetiminde sanatın çeşitli hükümet politikalarına alet edilmesi ya da söz konusu politikalarla sanata karışılması, birtakım baskılara başvurulması; sanatta devletçilik ilkesi uygulamasının odak noktalarının, üniversite, akademi gibi özerk devlet kuruluşlarında veya sanat kurumlarında oluşturulması gereğini ortaya çıkarmıştır. Eğer devletin toplumdaki sanat çalışmalarını yönetimi, sanat eğitimi politikaları böyle özerk ortamlarda saptanır ve uygulamaya yine özerk devlet kurumlarının yetkisi altında konulursa, o vakit devletin, sanatın toplumsal işlevlerini sürdürmesi, gelişme süreçlerini hızlandırması, sanatçıları özendirip (teşvik edip), desteklemesi çok daha tutarlı temellere dayandırılmış olacaktır.

SANAT VE HALKÇILIK

Halkçılık ilkesi, Sanatın insana olan yakınlığını, bir yerde onunla özdeşleşmesini vurgular. Sanat ve halk, karşılıklı olarak birbirini etkiler, geliştirir. Halk kavramı toplum içinde, bireyden yığınlara (kitlelere) kadar uzanan geniş kapsamlı bir insan olgusunu içerir. Halkçılık ilkesi, bir yandan sanatı bazı grupların ya da sınıfların tekelinden kurtarıp, tabana kadar indirirken; diğer yandan halktaki sanat birikimini de en iyi biçimde değerlendirmeyi öngörmektedir.

Halkçılık ilkesi, sanata ulusal sınırların ötesinde evrensel bir boyut kazandırarak, günümüzde artık geçerliğini yitirmiş olan "sanat sanat içindir", "sanat toplum içindir" savlarını, sanat insan içindir gerçeğine bağlayabilmektedir.

Burada üzerinde titizlik gösterilecek nokta, gerek halkın sanatından kaynaklanırken, gerek sanatı ona götürürken, kendisinin özgün sanat anlayış ve ürünleri ile sanat duygusunu yozlaştırmamak, sanat adına birtakım kabalıkları, çirkinlikleri ortaya koymamaktır.

Halkçılık, sanat ve halkın birbirlerini karşılıklı yüceltme etkileşimini sağlayacak politika temelini dayandırılırsa, sanatın insan çevresindeki doğal döngüsü tamamlanmış olur.

SANAT VE LAYIKLIK

Layiklik her ne kadar günlük uygulamada din ve devlet işlerinin ayrılması şeklinde açıklanırsa da, gerçekte bu durum, layikliğin uygulamalı sonuçlarından sadece biridir. Layikliğin özünde düşüncenin, duygunun özgürlüğü, davranışların ussallığı yer alır. Tarihin çok uzun bir kesiminde, din toplumu yöneten düşünce ve duygulara egemen olan en yüksek kurum orununda bulunduğu için layikliğin yöneldiği ilk amaç, toplum yönetimini, düşünceyi, bu kurumun etki alanı dışına çıkarmak olmuştur. Layik düşünce ve davranışta insanı bağlayan, eylem özgürlüğünü elinden alan birtakım peşin yargıların, bağnazlığın, saplantıların yeri yoktur. Sanatı kısaca yaratma olarak tanımlarsak, sanatçının böyle bir çabayı gösterebilmesi için, gerek yaşadığı toplumsal çevrede, gerek kendi iç dünyasında özgürlüğe ne kadar ihtiyaç duyduğu doğal olarak meydana çıkmaktadır. İşte sanatçının yaratma gücünü destekleyen söz konusu doğal özgürlük gereksinmesini, çevrede cumhuriyetçilik ilkesi, kendi iç dünyasında ise layiklik ilkesi sağlamak durumundadır.

Bu özelliği ile layiklik, devlet yönetiminde sanatı, siyasetçinin bilinçli ya da bilinçsiz birtakım peşin yargıları, bağnaz tutumları, baskıları ve ideolojik amaçlarının etkisinden kurtarıp, sanat ile devletçilik arasındaki ilişkiyi son derece gerçekçi, ussal temellere dayandırırken; öte yandan sanatı, halkın başta din olmak üzere, çeşitli inanç ve değerlerini sömürme aracı durumuna getirmeye de karşı çıkmakta; dolayısıyla halkçılık ilkesi ile sanat arasındaki bağıntılara, devletçilikte olduğu gibi sağlıklı bir yapı kazandırmaktadır. Kuşkusuz layiklik, sanata açtığı gerçekçi gelişme yoluyla, biraz sonra değineceğimiz devrimcilik ilkesi ve sanat arasındaki ilişkileri dengeleyen bir işlevi de görmektedir.

SANAT VE DEVRİMCİLİK

Sanat ve devrim kuşkusuz, birbirine çok bağlı, belki zaman zaman birinin diğeri yerine kullanıldığı iki kavram. Yalnız toplumsal yapımıza devrimcilik ilkesi, devrim değil, eyrime dayalı bir anlayışla getirilmiş bulunmaktadır ki, aslında devrimin özünde de eyrim yer almaktadır. Sanat yaşamını belli bir eyrim sürecine oturtamamış toplumların, çağın çok gerisinde kaldığı görülmektedir. Sanatın eyrimleşmesi, gelişmesindeki tutarlılığın en önemli ölçütüdür. Gelişme ise içinde araştırma ve gözlem gibi çabaları taşır.

Sanatçı yaratma eyleminin dayandığı araştırma, gözlem, vb. yetenekleri doğal olarak yapısında taşır ve çoğu kez bu tür çabalarının bilincinde bile değildir. Bu özelliği onu bilim adamından ayıran, başta gelen çiz-

gilerindedir. Bunun içindir ki, her sanat olayı, beraberinde bir yeniliği kendiliğinden getirir ve niteliğine göre toplumsal ya da evrensel açıdan, insana gelişme basamaklarından birini daha çıkarır.

Devrimcilik ilkesi, sanattaki evrimleşmeyi, yeni ufuklara açılmayı sürekli özendiren, bunun için de sanatı doğuran yaratma eyleminin gereksindiği özgürlüğü, ortamın temel koşulu sayan bir tutumu öngörür. Kuşkusuz, öteki beş ilkenin aradığı sanat politikaları olmadan, sanatın devrimci çizgisini koruması olanaksızdır. Bu bakımdan toplumsal yapımızda, sanatta devrim olgusu ele alınırken, bunun cumhuriyetçi, ulusçu, devletçi, halkçı ve layik politika temellerinden soyutlanarak yorumlanması, gerçekçi ve sanat yönünden olumlu etkileri sağlayacak sonuçları doğurmaz; bir yerde tıkanır kalır. Böyle bir tıkanıklıkla karşılaşmamak için sanatta devrimciliği, diğer ilkelerle bütünleşik olarak düşünme kaçınılmaz bir zorunluktur.

S O N U Ç

2000 Yılına Doğru Sanatlar olayı incelenirken, bunun toplumsal yapımızın temelini oluşturan Atatürk ilkeleriyle ilişkisini, salt sanat kavramı açısından, çok kısa olarak görmeye çalıştığımız bu denememizin sonucunu şu görüşlerle bağlamak mümkündür:

- 1- Sanat, toplumun ana işlevlerinden, ATATÜRK'ün deyimiyle, "hayat damarlarından" biridir. Bu bakımdan, içinde yaşadığı toplumsal yapının temelini oluşturan sistem, düşünce ya da ilkelerle bağlı bulunması doğaldır. Önemli olan, bu bağların çok iyi görülmesi, yanlış yorumlanmamasıdır.
- 2- Toplumun diğer işlevlerinde olduğu gibi, sanat da bir yönetimi ve onun dayanacağı politikaları gereksindirir. Eğer yönetim ve politikalar, iyi düzenlenemezse, toplum, sanatını öldürme noktasına kadar gerileyebilir ve bu bir bakıma "toplumun intiharı" demektir.
- 3- Toplumsal yapımızda, sanatın yönetimi ve politikalarını söz konusu yapının temelinde yer alan Atatürk ilkeleri ışığında görmek, gerek şimdi, gerek gelecekte karşı karşıya kalacağımız sorunların tek çözüm yolu olacaktır. Çünkü kendi yapımızın sanat yönetimi ve politikası sorunlarını, başka toplumların bu alandaki yönetim anlayış ve politikalarına öykünerek çözme olanağımız yoktur.
- 4- Altı ilke ve sanat arasındaki bağıntıların, çağın değişen koşulları karşısında devingen bir anlayışla, sürekli incelenmesi, sanat yönetimi ve politikalarımızın gelişmesinin ön koşuludur. Ters durumda sanatı zaman zaman dar yönetim düzenleri ve politikaları içinde sıkıştırmak tehlikesi başgösterecektir.
- 5- İlkeler ve sanatın ilişkilerinde bütünleşik bir anlayışın gösterilmesi zorunludur. Söz konusu ilişki ya da bağıntıların sadece bir ilkedeki bile yokumsanması veya bilerek gözden ırak tutulması, toplumda sanat yönetimi ve politikalarında büyük boşluklar yaratıp, olumsuz gelişmelere yol açmaya yeterlidir.